

Simon-Székely Attila, főszerk.:

Lélekenciklopédia.

A lélek szerepe az emberiség szellemi fejlődésében,

I. kötet: A világvallások lélekképzetei

BUDAPEST, KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM

– L'HARMATTAN KIADÓ, 2015, 540 O.

Mások méltatásukban részletesen beszámolnak arról, hány éven át és hány százan vettek részt ebben a gigantikus projektben, ideértve a kiadást is. Noha ez csak az első kötet, önmagában is kerek, és a legfontosabb „világ”-vallásokat tárgyalja, ezen belül ágazataikat, illetve egyházaikat is megkülönböztetve. Amikor Simon-Székely Attila évekkkel ezelőtt bemutatta a terveket, magam is lelkesedtem (egyszersmind elhúltam a vállalkozás nehézségei miatt). Akkor úgy láttam: egy olyan komparatív vallástudományi kézikönyv készül, amire igazán szükség van Magyarországon, mivel még egymás munkásságáról is oly keveset tudunk. (Hogy csak egyetlen példát említsek: lefogadhatom, hogy pl. „Az evangélikus egyház lélektana” című fejezet sok újdonságot tartalmaz akár a hagyományos magyar protestáns olvasóknak is.)

Most is úgy látom, szükség volt arra, hogy elmélyült szakértők mintegy összegezzék tudásukat – és az olvasóközönségnek is szüksége van egy ilyen érthető, ugyanakkor részletes áttekintésre. Mind a távoli kontinensek vallásairól és filozófiájáról, mind a környezetünkben meglevő vallási szféráról ugyanis igen kevés pontos ismeretünk van. E könyv szerzőiként az illető vallások és egyházak képviselői kapnak szót, ráadásul az „ismeretterjesztés” éppen a hazai befogadók számára készült: azt nem részletezik, amit tudunk, de arra rámutatnak, amit jó lenne tudnunk.

A főszerkesztő rögtön az elején leszögezi, hogy ez különös „enciklopédia”, és nem vallástudományi munka. A kezünkben tartott első kötet meggyőző igazáról – ugyanakkor továbbra is azt állítom, hogy ez a könyv a mostani magyar vallástudomány legkiemelkedőbb, kiváló teljesítménye. A 18 fejezet fele a kereszténységgel, valamivel kisebb fele a négy másik világvallással foglalkozik. Túlnyomó részben magyar szerzők írásai, ám lektorként, konzulensként külföldieket is felkértek. Rendkívül részletes és szigorú szerkesztői utasítást kellett követni a szerzőknek. Ők nyilván először morogtak a korlátok miatt. Most azonban csak örülhetünk e megkötöttségnek: hiszen ily módon „keresztben” is össze lehet vetni az egyes kérdésköröket. A különböző „poklok”, az emberi lélek sorsa a halál után és hasonló témák kapcsán az olvasó kétszer nézi majd át a könyvet: először „hosszában” – mivel aligha tudja letenni, ha egyszer belekezdett – másodsor meg azért, hogy

összevesse – mondjuk – a különböző buddhista irányzatok véleményét a lélekről. Ezért mégiscsak kiváló komparatív vallástudományi mű ez a könyv.

Szerencsés elgondolás volt, hogy az egyes vallások, egyházak történetét is megismerjük, mégpedig leginkább prófétáik, papjaik, filozófusaik tömör bemutatásával. Nem egyetemes dogmatörténet és nem is vallásszociológiához hasonlító egyháztörténet e könyv, azonban a lélekképzetek is a társadalmak és a társadalomtörténet termékei. Ilyen szempontból is eligazító e munka, és ezért egyszersmind kiváló vallástörténeti segédeszköz is.

Itt említem, mennyire józan és objektív a tárgyalásmód. Minden egyház igazi képviselője nyilván a maga nézőpontját tartja a legjobbnak, és a maga „dogmatikáját” mind tartalmában, mind terjedelmében szerencsésnek véli. Ez a könyv nem önmutogató, hanem toleráns, ugyanakkor nem hallgatja el a történelmi tényeket – legyen szó a kabbala „Hispaniából Dél-Franciaországba kiűzött zsidó migránsairól”, vagy a koreai buddhista kolostorok alapításairól. E józan tolerancia az egyes dolgozatok terjedelmében is megmutatkozik. A 20-30-oldalas (± 5) átlagterjedelem megfelelő lehet arra, hogy lényegi kérdésekre koncentráljon a fejezetíró, és ezeket csakugyan elemezze is. Felekkora fejezetek lapos általánosságokat adtak volna, dupla terjedelem pedig elveszett volna a részletekben.

Többen is „lektorálták” a kéziratokat. Nem tudom, ez pontosan mennyire elmélyült volt. Viszont a szerzők eleve tudták, hogy nemcsak a főszerkesztő, hanem a témák szakértői is átnézik dolgozatukat. Általában jónak látszanak az egyes bibliográfiák is. Feltűnő, hogy a vártnál több az itt említett magyar nyelvű szakirodalom. Ez kölcsönös továbbolvasásra serkenthet mindenkit. A jegyzetelés és adatolás folyamatos, kellőképpen részletes és pontos. Ez is bizonyítja a kiadvány hitelességét.

A vallási háttér mellett e kötetben még a filozófiai bukkan fel. Persze, ha minden olyan filozófust felsoroltak volna, aki foglalkozott a „lélekkal” – egész könyvtár gyűlt volna össze. Nem szokás egy 500-oldalas könyv példamutató tömörségéről beszélni, ám itt helyénvaló ez a dicséret.

Nem most kell mérlegre tenni a kötet „eredményeit”, csak örömlenket fejezzük ki. Ám azért felmerül a kérdés: végül is miről szól ez a kötet? Anyagát tekintve a filozófia és vallás rendszerét mutatja be. Az alcímekben szereplő „az emberiség szellemi fejlődése” kifejezés olyan tág fogalom, amit csak majd a négy kötet ismeretében tarthatunk jónak, pontosnak vagy üresnek, netán indokolatlannak. Vajon miben is áll a „szellemi fejlődés”? A mostani kötethez képest akkor tudhatunk meg többet, ha például a görög és római (sőt, akár az egyiptomi, mezopotámiai) vallást tárgyaló fejezetek is megjelennek, és összemérhetjük ezeket a mostani vallási fejezetekkel. És az „emberiség” sem egyszerű fogalom. Nem lesz egyszerű bemutatni, hogyan sorolható az „emberiség” fejlődésébe például a maja, azték vagy inka vallás? Illetve egy másik példával élve: hogyan képzelhetjük azt, hogy az eszkimók hozzájárultak

„az emberiség szellemi fejlődéséhez” azáltal, hogy saját hiedelmeik helyett ma skandináv rendszerű lutheránusok? A felvetett fogalmak (fejlődés, emberiség) fontosak. Ám most még csak figyelemfelhívóak, és csakugyan értelmezni ezeket e könyvvel a kézben most lehet elkezdni.

Pozitív befejezésként azt mondhatom, igen szerencsés volt a „lélek” és nem a „lélekhit” alapfogalomként való használata. A negyedik kötet után azonban vissza kell erre térni. Hasonlóan jónak látszhatna az „isten(ek)” középponti témaként, ugyanígy világméretben való tárgyalása. Ám ez a másik megoldás végül is egysíkúvá tette volna a munkát – csak a valláson belülinek szólt volna. Az első tekintetre különös szó, a „lélekenciklopédia” önmagát igazolja e kitűnő kézikönyvben.

Mikor jelenik meg a második és a többi kötet?

Voigt Vilmos